

Valokuva Pertti Virtaranta.
SKS, Kansanrunousarkisto.

OLLI NUUTINEN 1939–1995

Abo Akademin dosentti, Kööpenhaminan yliopiston suomen kielen lehtori Olavi (Olli) Nuutinen kuoli vaikeaan sairautteen 10. toukokuuta Kööpenhaminassa. Hän oli syntynyt 27.10.1939 Pielavedellä.

Olli Nuutinen tuli ylioppilaaksi Suonenjoen yhteislyseosta vuonna 1958 ja valmistui filosofian kandidaatiksi Helsingin yliopistosta 1963. Hän sai heti kiinnityksen Sanakirjasäätiöön leksikografiksi suomen murteiden sanakirjaan, jota hän oli jo opiskelijana avustanut mm. laajoin keruutöin. Virittäjän avustajan uransa Nuutinen aloitti niin ikään jo opiskeluaikanaan: 1962 ilmestyi hänen asiantunteva arvionsa Nyky-suomen sanakirjan VI osasta. Leksikografian ohessa Nuutista askarruttivat kielenhuollon kysymykset. Vuonna 1967 hän arvioi Paavo Pulkkinen *Asiasuomen* oppaan varsin kriittisesti ja toi esiin oman suvaitsevan ja moniarvoisen kantansa hyvin perustellen.

Keskeiseksi Nuutisen elämäntyöksi kuitenkin oli osoittautuva suomen kielen

ulkomaalaisopetuksen kehittäminen. Alkusysäyksenä tähän oli hänen toimintansa Varsovassa suomen kielen lehtorina 1965–66, jona aikana hän itse oppi paitsi puolan myös unkarin. Lisäopintoja hän hankki Yhdysvalloista: teoreettisen perustan tulevalle ajattelulle hän kertoi hankkineensa opiskellessaan Fulbright-stipendiaattina MIT:n maailmankuulussa lingvistiikan laitoksessa 1967–68.

Vuosina 1970–75 Olli Nuutinen toimi Kööpenhaminan yliopistossa suomen kielen lehtorina. Palattuaan kotimaahan hän työskenteli Helsingin yliopiston ulkomalaisopetuksen lehtorina sekä hoiti Helsingin yliopistossa ja Åbo Akademiassa apulaisprofessoreja. Työtoverit ulkomalaisopetuksessa muistelevat näitä vuosia intensiivisenä ja inspiroivana yhteistyön aikana. Kollegoillaan hän testautteli urauurtavaa oppikirjasarjaansa *Suomea suomeksi*, jonka 1. osa ilmestyi 1977 ja 2. osa seuraavana vuonna. Alkuaan pohjoismaiseen käyttöön suunniteltu, luultavasti paljolti omiin kielenop-

pimiskokemuksiin perustunut teos on levittänyt suomen taitoa hauskemmin ja laajemmalti kuin mikään toinen: se on päässyt 10. painokseensa, siihen on valmistettu oheisnauhoitteita ja sen sanastot on käännetty 24 kielelle; Radio Finland lähettää sitä kielikurssina lyhytaalloilla maailmalle.

Opetustyönsä ohessa Nuutinen väitteli tohtoriksi 1976 Tukholman yliopistossa suomen teonnimirakenteista. Syntaksista ei kuitenkaan tullut Nuutiselle pysyvää kiintopistettä, vaan hänen keskeisinä harrastuksen kohteinaan pysyivät sanasto ja kielenhuolto. Kielitieteen popularisoijana ja kielellisen suvaitsevaisuuden puolesta puhujana Olli Nuutinen oli väsymätön ja taitava, ja hän pakinoikin 70-luvulla taajaan mm. Helsingin Sanomissa ja Yleisradiossa. Kielellisistä kannanotoista viimeinen oli Helsingin Sanomissa syyskuussa 1994 julkaistu vieraskynä Aikuisen kielenoppijan ei kannata surra. Valikoima parhaita esseitä on julkaistu 1994 teoksena Hetkisen pituus. Tämäntasoisien esseistiikan hallitsi sukupolvestaan vain Olli Nuutinen.

Uuden näkökulman monikielisyteen ja kielten käännettävyyteen Nuutinen sai toimiessaan Pohjoismaisen ministerineuvoston sihteeristössä tulkkina 1979–81 ja suorittaessaan valantehneen kielenkääntäjän tutkinnon 1982; tätä EU:ssa hyvin tärkeäksi osoittautuvaa ammattia hän on kuvannut sisältä päin suorastaan nerokkaasti esseessään Pantterin elämän malli.

Nuutisen toinen lehtorikausi Kööpenhaminassa kesti vuodesta 1982 hänen kuolemaansa saakka. Kun opetusta oli vähän, Nuutinen alkoi valmistaa apuneuvoja maallikoille: hän laati mm. pohjoismaisen koulusanaston 1983, suomalais-ruotsalaisen puheenparsiston Sano minun sanoneen – Sanna mina ord yhdessä Seija Tiisalan kanssa 1986 sekä tanskalais-suomalaisen käyttösanakirjan 1991.

Mutta 1980-luvulla alkoi aikaa riittää

myös perustutkimukselle: Nuutisen suuri rakkaus olivat balttilaiset etymologiat, joita koskevat pienoistutkielmat ovat oikaisheet aiempia väärintulkintoja ja tuottaneet varteenotettavia selityksiä usein jo häviämässä oleville sanoille, kuten *malo* 'ranta-pii' eikä 'halkeama' kuten vielä NS toteaa (vrt. *jūrmala*, *Hattelmala*), kalannimi *seipi* 'Leuciscus leuciscus'; *hulas* 'tukipuu' osoittautui etymologisesti *hulasveteen* liittyväksi ja *utra* paljastui kontekstuaalisesti päätellen 'saukon' nimitykseksi (vrt. *ukko utra*, *Utrainen*) eikä tarkoitakaan 'raukkaa', kuten Lönnrotista lähtien on päätelty. Nuutisen tulkinnat perustuivat luotettavaan balttilaisiin paralleleihin, mistä juontuu myös hänen asettumisensa sille kannalle, että *tammikuu* liittyy semanttisesti 'kovaan pakkaseen' 'kovan puun' merkityksen kautta, sekä *suovan* merkitysyhteyksien ulottaminen ieu. vartaloon *st(h)āu- : st(h)ū-* 'seistä'. Ne joiden tutkijankammiota Nuutisen odotetut käynnit pitkine pohdiskeluineen ilahduttivat, uskovat, että jos hän olisi saanut elää pitempään, hänen uralleen olisi mahtunut vielä toinen huipentuma etymologina.

Runsas kuukausi ennen Olli Nuutisen kuolemaa ilmestyi hänen omaelämäkertansa *Kommentteja kahteen elämään*, kirjallisesti arvioiden korkeatasoinen suvaitsevuu-den testamentti. Kirja tekee ymmärrettäväksi hänen fennistiksi kovin liikkuvan elämänsä: Nuutinen lähti pakoon häpeäänsä, seksuaalipakolaiseksi maihin, joissa erilaiset elämäntavat olivat mahdollisempia kuin hänen nuoruutensa Suomessa. Se pakotti hänet useaan kulttuurin ja kielen vaihdokseen ja ohjasi hänen tieteellisen uransa suuntautumista monin tavoin. Joustavana ja lahjakkaana ihmisenä Nuutinen selvisi ulkoisista muutoksista, niiden tuomasta yksinäisyydestä ei.

AULI HAKULINEN

Suomen kielen laitos, PL 3 (Fabianinkatu 33), 00014 Helsingin yliopisto